

Györe Zoltán

· Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
· Történelem Tanszék
· gyz@uns.ac.rs.

A MAGYAR POLITIKUSOK ÉS A SZERB VAJDASÁG KÉRDÉSE A 19. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

*Hungarian Politicians and the Issue of Serbian Vojvodina
in the Late 19th Century*

*Odnos mađarskih političara prema pitanju autonomije Vojvodine
u drugoj polovini 19. veka*

A tanulmány célja, hogy bemutassa, miként gondolkodtak a magyar politikusok a magyarországi szerbek területi autonómiájára vonatkozó követeléseiről. Az elemzést mindenekelőtt a magyar országgyűlés képviselőinek válogatott beszédeire alapoztuk, az 1868. évi nemzeti-ségi törvénnyel kapcsolatosan, miközben azokra a beszédekre összpontosítottunk, amelyek e kérdéssel kapcsolatosan a legjellemzőbb álláspontokat tükrözik. E beszédeken keresztül világosan látni a lényeges nézetkülönbségeket a magyar és a szerb politikusok között, amelyek a két nép teljesen eltérő nemzeti-politikai programjából és törekvéseiből adódtak.

Kulcsszavak: Osztrák Császárság, Magyar Királyság, Vajdaság, nemzeti kérdés, szerb-magyar viszonyok, a magyar országgyűlés, nemzetiségi törvény

Vajdaság kérdése az utóbbi 165 évben nem kerül le a politikai viták napi-rendjéről és a politikai elméletek homlokteréről. Ez idő alatt számos állam és társadalmi rendszer változott meg, forradalmak robbantak ki, az államhatárokat többször is átszabták, ám Vajdaság létezésének indokoltsága, annak jellege és politikai oportunitása ma is heves vitákat vált ki. Azok, akik kitaranak létezése mellett, rendszerint a nemzeti és területi jellegzetességet emelik ki, mint egységének alapját, azok viszont, akik ellentétes állásponton vannak, az efféle követeléseknek, vagy egyáltalán az autonóm Vajdaság létezésének nyílt vagy rejtett szeparatizmusát hangoztatják.

E tanulmányunkban azt szándékozunk bemutatni, hogyan gondolkodtak a magyar politikusok másfél évszázaddal ezelőtt a magyarországi szerbek etnikai elvű területi autonómiájának eszméjéről. Mindenekelőtt a magyar országgyűlés

képviselőinek beszédeit elemeztük, amelyek a nemzetiségi törvény vitája kapcsán hangzottak el, s amelyek a legjellemzőbb álláspontokat tükrözik az említett kérdéssel kapcsolatosan. Nagy általánosságban leszögezhetjük, hogy a viták részletesek, nyíltak és korrektek voltak, miközben annak résztvevői igyekeztek nem sérteni a másik oldalt, hogy ne szaggassák fel a sebeket az 1848–49-es magyar–román és magyar–szerb harcok véres eseményei kapcsán. Megemlíthetjük, hogy a vitázók között volt az 1848–49-es szerb mozgalom egyik központi katonai és politikai személyisége, Đorđe Stratimirović is. A Gyümölcsoltó Boldogasszony napján megtartott szabor határozatait, illetve a szerb autonóm terület iránti követeléseket a képviselők a kisebbségek jogairól szóló törvénytervezettel kapcsolatos beszélgetések során érintették, amelyet a kisebbségek képviselői fogalmaztak meg, miután e tervezet külön etnikai autonómiák létesítését irányozta elő, így a szerb követeléseket ezekből külön nem emelték ki.

Vajdaságnak, pontosabban az önálló szerb autonóm körzet eszméjének születése a Magyar Királyság, illetve az Osztrák Monarchia keretein belül a szerbek Magyarországra történő nagy népvándorlásához és az I. Lipóttól nyert kiváltságokhoz (1690, 1691 és 1695) kapcsolódik. Azok széles körű autonómiát szavatoltak az egyház és az iskolaügy terén, továbbá szabályozták a szerb pátriárka illetékességét is bizonyos világi ügyekben. Az Osztrák–Magyar Monarchia széteséséig e kiváltságok képezték az alapját a magyarországi szerbek nemzeti politikájának. Azok nem tesznek említést külön szerb területről, vagy a szerb vajda megválasztására vonatkozó jogról, ám abban a meghívólevélben (*Invitatorium*, 1690. április 6.), amelyben I. Lipót császár fegyverbe szólította a szerbeket, ígéretet tett, hogy az Oszmán Birodalom elleni háború sikere esetén (akkor folyt, 1683 és 1699 között, az úgynevezett nagy bécsi háború) a Szávától és a Dunától délre létesítenek majd külön szerb területet és igazgatást. Ám a karlócai békét (1699) követően az esélyek Szerbia felszabadítására és a szerbek visszatérésére a minimálisra csökkentek. Ilyen körülmények között pedig nem valósulhatott meg az *Invitatorium*ban ígért területi politikai önkormányzat. Felmerült egy összetett probléma: miként alkalmazkodjanak a kiváltságok a szerbek tartós ottlétéhez a Habsburg Monarchiában, illetve Magyarországon.

Tekintettel arra, hogy háborús körülmények között s a magyarokkal való igen feszült viszonyok közepette I. Lipót császár nem vezette végig a privilégiumok törvényes megerősítésének eljárását a magyar országgyűlés előtt, ezáltal azok gyakorlatilag kivonták a szerbeket az általános magyar törvények érvényessége alól. Eközben I. Lipót a szerbek kérdését *res Austriacoma*nak tekintette, a szerbeket pedig *patrimonium domus Austriacae*nak, ami jelentősen korlátozta a magyar állami szervek lehetőségét, hogy mind pozitív, mind negatív értelemben hatást gyakoroljanak a szerbek helyzetére saját országuk területén, s politikai szempontból egyben lehetetlenné tette, hogy a magyarok és a szerbek közvet-

len kommunikáció útján oldják meg az egymás közötti viszonyukban felmerült problémákat. Ugyanakkor, miután I. Lipót a privilégiumok érvényességét az uralkodó iránti lojalitással, illetve az annak érdekében vállalt hadkötelezettséggel feltételezte, ezzel a szerbeket szorosan a császári udvarhoz kötötte.

A szerbek dinasztia melletti politikai állásfoglalása abban mutatkozott meg, hogy a császár, nem pedig a király iránti hűségüket hangoztatták, de az látható volt a szerb elit elkötelezettségében is az osztrák–magyar háborúk vagy a politikai viszonyokban megmutatkozott súlyosabb válságok idején (1703–1711, 1790–1791, 1848–1849), amikor is a szerbek a Habsburg-uralkodó, nem pedig a magyar rendek oldalán álltak, akik Magyarország egyházi és alkotmányos jogaiért harcoltak, azaz a liberális szabadságjogokért és a polgári átalakulásért. A szerb elit efféle viszonyulását a közös haza iránt a magyar politikusok igencsak emlékezetükbe vették, és hangsúlyozták is. 1842-ben Teodor Pavlović a szélesebb társadalmi-politikai közösségre vonatkozó álláspontját magyarázva írta: „Biztosíthatjuk, hogy mi mindenekelőtt hűséges alattvalói vagyunk Ausztriának, azután hűséges és őszinte fiai Magyarországnak, továbbá szívós és stabil szláv-szerb nép vagyunk.”

A szerbek politikai helyzete Magyarországon gyakorlatilag az osztrák–magyar viszonytól függött. A Habsburg-császárok magyar királyokként mindig gondot viseltek Magyarország állami érdekeiről, hacsak azok nem ütköztek az Osztrák Monarchia egészének érdekeivel. A szerb érdekek vonatkozásában a bécsi udvar látszólag kedvezőbb viszonyulására a Bécs és a magyarok közötti súlyosabb válságok vagy háborúskodások idején került sor, melyek során a császár a szerbeknek hajlamos volt kedvezőbb jogi státust kilátásba helyezni, vagy esetleg elismerni területi igényeiket. Így volt 1848–49-ben is. A forradalom idején, amikor Magyarország gyengítésén fáradozott, Ferenc József császár lehetővé tette Vajdaság szecesszióját, ám amikor úgy döntött, hogy rendezi viszonyát a magyarokkal, s hogy királlyá koronáztatja magát, azt megszüntette. Fontos szem előtt tartani, hogy a leendő királyoknak esküt kellett tenniük a Magyar Királyság területi integritására és egységére, valamint törvényeik tiszteletben tartására, így nem állt jogukban engedélyezni a terület bármely részének szecesszióját sem.

Az elmondottak vonatkozásában nem meglepő, hogy a magyar uralkodó osztály negatívan viszonyult a szerbek kiváltságaihoz. A magyar fél elégedetlen volt azzal, hogy a bécsi háború alatt I. Lipót igényt támasztott Szerbia és Havasalföld vonatkozásában a magyar korona joga alapján, s hogy a magyarországi szerbeknek széles körű önkormányzatot adott anélkül, hogy arról konzultálta volna a magyar rendeket, illetve rendi intézményeket, s így gyakorlatilag azok érdekei ellen cselekedett. Hasonlóan, a kiváltságok szövege nem volt eléggé pontos, és eltérő értelmezésre adott lehetőséget, amit a politikai viszonyoktól függően az Udvar és a szerb előljárók a saját hasznukra fordítottak. A tágan

meghatározott önkormányzati jogok, a kiváltságok, amelyek nem illeszkedtek be a magyar jogrendszerbe, az Udvar azon nézete, hogy a szerb kérdés a dinasztia gondja s nem a magyar állami intézményeké, valamint az, hogy a szerb privilégiumok Magyarország törvényei felett állnak, gyakran okoztak politikai összetűzéseket a magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási intézmények, vagy a nemesség meg a szerbek és a pravoszláv egyház között.

Első területi követelésüket Magyarország keretein belül a szerbek nem sokkal megérkezésük után terjesztették be, még az osztrák–török háború idején, 1694-ben. Akkor, amikor az osztrák–magyar viszonyok még közéről sem voltak rendezettek. A szerb népvézerek bajai gyűlésén a Kunság és az úgynevezett Kis-Oláhország területét követelték maguknak. A területi igénnyel előhozakodtak az 1708. évi krušedoli egyházi és népgyűlésen, 1790-ben a temesvári kongresszuson és 1848-ban a májusi szerb nemzeti kongresszuson. A szerbek területi autonómiája iránti kérelmét az említett térségekben államalapítási törekvésként értelmezhetjük, mint amilyenre volt példa Montenegróban, vagy a Belgrádi pasalikban, csakhogy természetesen teljesen más történelmi megalapozottsággal.

A 18. század utolsó tizedéig annak a ténynek, hogy Magyarország többnemzetiségű volt, nem volt jelentősége az ország egysége és stabilitása szempontjából. A 19. századig, az etnikaitól fontosabb volt a vallási hovatartozás, a vallásgyakorlás kérdését pedig Magyarországon viszonylag jól szabályozta a törvényesen elfogadott vallások/egyházak rendszere (katolikus, református, evangélikus, 1791-től pedig a pravoszláv is), valamint a pravoszlávoknak adományozott külön vallási-iskolai privilégiumok. A 19. században a liberalizmus és nacionalizmus eszméjének terjedésével az etnikai identitás, valamint az állam és a nemzet viszonya került a politikai és társadalmi események középpontjába. E kérdéskör különösen a többnemzetiségű államokban éleződött ki, így a Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban is.

Azok a népek, akik a Porosz, Osztrák, Orosz, illetve Oszmán Császárságban éltek, annak érdekében, hogy önálló államot alapítsanak, a nyelvi-etnikai nemzet koncepcióját hangoztatták, amely a nyelvi-kulturális egységet tekintette a nemzet keletkezésének meghatározó tényezőjeként. E koncepció szerint valamennyi politikailag öntudatos nép kollektív jogát képezte, hogy nemzetként ismerjék el az ebből adódó jogokkal egyetemben (külön terület, igazgatás, kormány, törvényhozó testület és hadsereg). Ez az elképzelés a kollektív jogokat az egyéni szabadságok fölé helyezte, a valamely néphez való tartozást az adott államhoz való tartozás fölé, továbbá a *nemzetek egyenjogúságát* hangoztatta a történelmi jog ellenében. Ezzel párhuzamosan az angolszász és skandináv népeknél meg Franciaországban elfogadták a politikai nemzet eszméjét, amely a nemzetet az állammal azonosította. Ez a koncepció ragaszkodott az *egyének egyenjogúságához*, valamint a polgárok egyenlő jogaihoz, függetlenül azok etnikai, vallási,

szociális és egyéb hovatartozásától. Érthető, hogy a többnemzetiségű államok vezető politikai struktúrái a nemzet politikai koncepcióját részesítették előnyben.

Magyarországon is ez volt a helyzet, ahol a magyar politikusok a 19. század első felétől a politikai nemzet koncepciója felé hajlottak. Azt hitték, hogy a politikai jogoknak a nemességről a lakosság többi részére való kiterjesztése, függetlenül azok etnikai, vallási és szociális hovatartozásától, valamint a feudális terhek megszüntetése, erőteljesen serkenteni fogja a különböző osztályokhoz tartozók érdekeinek harmonizálását, illetve, hogy a polgári átalakulással elért szabadságok és egzisztenciális jólét háttérbe szorítja majd a nemzeti kérdést. A nemesi politikai nemzet fogalmát a polgári politikai nemzet fogalma váltotta fel. Pap Zsigmond, a románok képviselője 1868-ban szép magyarázatot adott a politikai nemzet fogalmának keletkezésére: a feudális korban a politikai nemzetet a nemesség alkotta, függetlenül a vallási vagy nemzeti hovatartozástól. Amikor a magyar liberális nemesség elhatározta, hogy lemond a politikai jogok kiváltságairól, s hogy e szabadságokat kiterjeszti az ország minden lakosára, a politikai nemzet fogalmát is kiterjesztették valamennyi polgárra, függetlenül vallásuktól, szociális státusuktól és etnikai hovatartozásuktól, vagyis, a politikai nemzetet az ország minden lakosa alkotta. A magyar politikusok hitték, hogy a polgári átalakulással kapcsolatos közös érdekek egyesíteni fogják az ország lakosságát, amely majd a nemzetiségeknek szavatolt széles körű szabadságokért cserébe eláll a kollektív nemzeti jogoktól. Eközben úgy vélték, hogy a nem magyar lakosság egyenjogúságának kifejezéseként elegendő a nemzetiségi nyelvek használatának biztosítása az egyházi, iskolai és magánszférában.

Az 1848-as év kulcsfontosságú volt Vajdaság létrejötté szempontjából: a forradalmi események első hónapjaiban Magyarországon sor került a Szerb Vajdaság kikiáltására és annak erőszakos elszakítására a Magyar Királyság többi részétől. Ez a végsőkig kiélezte a szerb–magyar viszonyt. A magyar forradalom leverése 1849-ben a szerb célok részleges megvalósítását jelentette: I. Ferenc József 1849. november 18-án közzétett pátensével létrehozta a Szerb Vajdaság és Temesi bánóság koronakerületet. Ám sem a lakosság etnikai összetétele, sem a kerület politikai megszerveződése nem nyert szerb nemzeti jelleget, s Vajdaság élén a szerb vajda helyett I. Ferenc József császár állt, adminisztratív székhelye pedig Újvidék vagy Karlóca helyett Temesvár lett. A Bach-korszak neo-abszolutisztikus rezsimjének bukásával, s az Udvarnak azzal az óhajával összhangban, hogy a császárság stabilitását a többi között a magyarokkal való viszony rendezésével biztosítsa, 1860. december 27-én felszámolták a Szerb Vajdaságot és Temesi bánágot, melynek egykori területeit bekebelezte a Magyar Királyság meyerendszere.

1848–49 forradalmi eseményei néhány fontos tényre hívták fel a magyar politikusok figyelmét. Bebizonyosodott, hogy az érdekek egyesítésének koncepci-

ója, szociális értelemben, szolid eredményeket mutatott fel, s hogy a különböző társadalmi rétegek tagjai eltökéltek voltak arra, hogy életükkel védjék a forradalom vívmányait. A magyarságnak és Magyarországnak nem magyar lakosságának érdekegyesítése szempontjából más volt a helyzet: a németek, a zsidók és a szlovákok túlnyomó többsége a forradalom oldalára állt, de a horvátok, a szerbek és a románok egy része politikai önállóságra és a Magyar Királyságtól való elszakadásra törekedett. Bebizonyosodott, hogy nemzeti mozgalmak erősek, jól fejlettek, politikailag világos megfogalmazásúak, s hogy nemzetpolitikai törekvéseikben a Magyarország határain kívül élő nemzetársaik támogatását is élvezték. A vezető magyar politikusok belátták, hogy az ország integritása megőrzésének egyedüli lehetősége a nemzetiségek kollektív jogainak szavatolása lehet. E pozitív változásról tanúskodik a románokkal való egyezmény és az 1849-ben elfogadott nemzetiségi törvény. Ám a forradalom bukása miatt a törvényt nem alkalmazták, s a nemzetiségi kérdés megoldása Magyarországon közel két évtizeddel későbbre halasztódott, merőben más politikai körülmények közepette.

Ez idő alatt a magyar politikai nyilvánosságon belüli heves viták nyomán fogalmazódott meg a nemzeti kérdéshez való viszony, amelyet a nemzet fogalmának geopolitikai értelmezésére alapoztak. A magyar politikai köröknek a szerb vajdaság kérdéséhez való viszonyulása részben a nemzeti kérdéssel kapcsolatos általános álláspontjaikból eredt, részben pedig a magyarok és a szerbek politikai viszonyának történetéből. A politikusok tudatában és a nyilvánosságban még élénken éltek a szerbekkel és románokkal folytatott súlyos, 1848–49. évi harcok emlékei, eközben mindkettő fegyveres felkelését úgy élték meg, mint indokolatlan hátbatámadást, olyan időben, amikor a magyar politikusok politikai és fegyveres harcot folytattak az Udvarral az általános szabadságok érdekében s a feudális terhek megszüntetéséért.

A magyar politikusok következetes álláspontja az ország széteséséig az volt, hogy a magyar politikai nemzetet az ország valamennyi polgára alkotja, eközben minden nemzetiség egyenjogú, mindegyiknek joga van ápolni anyanyelvét, vallását, kultúráját, tudományát és művészetét, s e célból egyesületeket is alapíthat. Volt egy olyan meggyőződés, hogy a nemzetiségi kérdést törvényes úton csak a hivatalos nyelvhasználat vonatkozásában lehet szabályozni. A közvélemény és a magyar politikusok kissé meglepődtek, s csaknem megsértődtek amiatt a tény miatt, hogy a nemzetiségi politikusok, mindenekelőtt a szerbek és a románok, nem becsülték meg eléggé a magyar nemességet amiatt, hogy azok önként lemondtak saját, több évszázados előjogaikról a közös ügy érdekében, az általános szabadságok és a polgári átalakulás javára, ugyanakkor erélyesen követelték a külön nemzeti státus elismerését és a területi autonómiát, miközben a szerbek túlnyomórészt a feudális korból származó előjogaikra hivatkoztak.

A magyar politikusok azt hangoztatták, hogy a vallási és a területi autonómia létezése fontos eleme volt Magyarország alkotmányos és jogi fejlődésének a legrégebb időkől kezdődően, s hogy a feudális korban a magyar királyok az autonóm jogok adományozásával szándékoztak biztosítani az idegen etnikai közösségek tagjainak integrációját a magyar társadalmi és politikai rendszerbe, anyanyelvük és szokásaik megőrzésével egyetemben. A magyar liberálisok azonban azon a véleményen voltak, hogy a polgári társadalom kiépítésének egyik feltétele a feudális korban létrejött valamennyi privilégium megszüntetése, s hogy a polgári társadalomban, olyan jogrendszerben, amely minden egyénnek egyenlő jogokat biztosít, anakronisztikusak a kollektív jogokra alapuló privilégiumok. Ezzel összhangban szüntették be a Hajdúság, a Jászkunság és a Szászság területi autonómiáját.

A magyar politikusok egyöntetűen elvetettek minden olyan lehetőséget, amely bármilyen módon megkérdőjelezte volna az ország területi egységét. Hangsúlyozták, hogy a magyarok nem törekszenek az ország területének bővítésére, ám, hogy megbocsáthatatlan bűn volna lemondani akár egyarasznyi földterületről is, amelyet őseik annyi áldozat árán őriztek meg. Elvetették a nemzeti alapú területi autonómiát, mert úgy gondolták, hogy az az etnikai nemzet ideológiájával összhangban, amelyet a nem magyar nemzetek képviseltek, első lépés volna az önálló állam létesítése és a Magyarországtól való szecesszió felé. Ez a nézet a nemzetiségek mint etnikai entitások egyenjogúságának elfogadását jelentette, ám annak elutasítását is, hogy politikai entitásokként egyenjogúak legyenek.

Báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter hangsúlyozta, hogy a nemzetiségi kérdés igazságos megoldása minden polgár érdeke, s hogy a különbségek egyedül a felkínált megoldási módokban létezhetnek. Emlékeztetett arra, hogy a nemzetiségi képviselők sem mentesültek az összes képviselő számára kijelölt kötelezettségek alól, hogy gondot viseljenek az ország egészének érdekeiről. Külön kiemelte, hogy az, aki úgy gondolja, hogy Magyarország egységének és jövőjének kérdése csak a magyarokat érdekli, vagy hogy a szerbek, románok és más nemzetiségek felemelkedésének kérdése csak az ő gondjuk, s nem az ország minden lakosáé, mindenképpen nem értik a problémát. Azt a nézetet vallotta, hogy a haza szerencsés fejlődését csak minden egyes polgár legfontosabb érdekeinek megvalósítása biztosíthatja, s hogy egyes nemzetiségi előljárók javaslatai, amelyek külön etnikai területek létesítésére irányulnak, nem biztosítják e nemes cél megvalósítását. Megállapítása szerint az ország közigazgatási rendszerének etnikai alapú felaprózása több elégedetlenséget és összetűzést váltana ki, mint amennyire a nemzetiségi kérdés megoldását szorgalmazná. Meglátása szerint az első kérdés, amely feszültséget keltett volna az egyéneknél és a közigazgatás szintjén, a nemzeti hovatartozás meghatározási

módjának kérdése, amely nélkülözhetetlen lett volna az autonóm területek elválasztásához. Még több gond eredt volna abból a tényből, hogy a különböző nemzetiségek vegyesen éltek, s hogy Magyarországon nem lehetett elhatárolni etnikailag tiszta területeket, csupán olyan térségeket, amelyen egyes nemzetiségeknek relatív, vagy jobbik esetben abszolút többségük volna (legalább 51%). Ilyen esetben a többség élvezné a kiváltságokat, a kisebbség pedig saját elemi jogaival sem élhetne. Ugyanakkor egy adott nemzetiséghez tartozó egyén az egyik térségben a többség tagja volna, a másikban a kisebbségé, így az országban senki sem érezné magát mindenütt otthon, s nem élvezne azonos jogokat. Arra a tényre is rámutatott, hogy az országon belüli migráció következtében s más okból kifolyólag is, idővel változik a lakosság etnikai szerkezete az egyes vármegyékben, kerületekben; s hogy ez a körülmény kiváltaná az etnikai alapú, belső, adminisztratív határok időnkénti kiigazítását, vagy a nemzetiségi autonómiák határainak tartós kijelölése esetében ahhoz vezetne, hogy az egyik nemzetiség nyelve hivatalos lenne egy körzetben, amelyben már nem élvezne többséget, s az bizonytalanságot és politikai összetűzéseket eredményezne. Eötvös hangsúlyozta, hogy még a népes, gazdasági és kulturális értelemben igen jelentős német kisebbség is, specifikus földrajzi elrendeződése miatt, saját etnikai területe nélkül maradhatna, s érdekeinek, az ország ilyen jellegű etnikai parcelálása közepette nem tudna érvényt szerezni. Eötvös csípősen jegyzi meg, hogy már megszokott dolog, hogy a magyarországi nemzetiségi érdekekről szóló vita során a németek és a magyarok érdekeit más nemzetiségek nem veszik figyelembe. Ugyancsak azon a véleményen volt, hogy Magyarország föderalizálása hasonlítana a *cuius regio, eius religio* régi eszméjéhez, amely a kora újkorban a vallási ellentétek megoldásának módja volt. Ez az eszme, a kedélyek csillapítása helyett, véres, évtizedekig húzóódó harcokig vezetett a különféle felekezetek tagjai között, a tényleges békét pedig csak a szabad vallásgyakorlás liberális elve biztosította. Szerinte a nemzetiségek nemzeti érdekeinek megvalósítását a korral összhangban szükséges biztosítani, a szabadság századában, egyenlő demokratikus szabadságokkal az országban élő valamennyi nemzetiség tagjai számára, s nem külön kiváltságokkal és külön etnikai területekkel, mert az visszalépést jelentene a rendi társadalom felé. Másrészt azt hangoztatta, hogy a kisebb nemzetekre leselkedő veszélyt, amely a modern társadalomban a nemzetek felerősödése és a kisebb nemzetek eltűnése következtében jelentkezik, a saját nemzet felemelkedésére irányuló kitaró munkával szükséges áthidalni, ebben pedig a Magyarországon élő nemzetiségeknek szolidaritást kell tanúsítaniuk.

A szolidaritás szellemében szólalt fel Bartal György is, Tolna megye képviselője. Kiemelte, hogy a nemzetiségeknek rettegniük kell az Orosz Császárság agresszív politikája miatt, amely valóban veszélyezteti a más, kisebb népeket, s nem a magyaroktól kell félniük, akiknek nincs szándékukban ellehetetleníteni

nemzeti létüket, s akik támogatják a nemzetiségeknek a saját tudomány, kultúra, anyanyelv és művészetek ápolására irányuló buzgalmát, mint ahogyan támogatják a szerbek és románok nemzetállamának erősödését is Magyarország határain kívül.

Gróf Szapáry Gyula, Külső-Szolnok vármegye képviselője azt hangoztatta, hogy a nemzetiségi kérdést csak oly módon lehet megoldani, ha mindkét fél engedékeny, igazságos és ésszerű, eközben pedig lehetetlen eleget tenni azoknak, akik követelik a magyar nyelv exkluzív használatát, vagy nemzeti alapú különálló területek létrehozásáról ábrándoznak, és külön feudális kiváltságokra hivatkoznak. Meglátása szerint, hozzájuk képest a polgárok túlnyomó többsége reálisan látja a problémát, s hogy ők elégedettek lesznek a kisebbségi törvényben foglalt megoldásokkal. Észrevétele szerint a törvény politikai értelemben szavatolja az ország és a nemzet egységét, a magyar nyelv hivatalos használatát olyan keretekben, amilyeneket a hatékony állami adminisztráció megkövetel, de ugyanakkor meghirdeti minden polgár egyenjogúságát is, függetlenül annak nemzetiségi, vallási stb. hovatartozásától; szavatolja valamennyi állami tisztség elérhetőségét a nemzeti hovatartozástól függetlenül, községi szinten a hivatalos nyelv szabad választását, a megyékben a nemzetiségek nyelvén történő felszólalások lehetőségét; szavatolja a nemzetiségek nyelvének használatát a templomokban és iskolákban, akárcsak különféle egyesületek alapítását a nemzetiségi kultúra, az anyanyelv, valamint a tudományok és művészetek ápolása érdekében, illetve nemzetiségi gazdasági egyesületek és bankok létesítését.

Gróf Szögyény László, Fehér megye főispánja kifejtette, hogy a Magyar Királyság lakosai évszázadokon át magától értetődőnek tartották, hogy a magyar király, a magyar korona alattvalói, s hogy tágabb értelemben a magyar nemzet tagjai; illetve, hogy a magyarok úgy tekintettek önmagukra, hogy az egyenlők között az elsők, nem pedig úgy, mint uralkodó nemzetre, s így mindazokat a szabadságokat és jogokat, amelyeket a magyar osztályok kiharcoltak (vallási tolerancia, a jobbágytság megszüntetése, a jobbágyok szabad költözködése, a jobbágyi viszonyok megszüntetése, az 1848-as liberális szabadságok stb.) mindig megosztották, az etnikai hovatartozástól eltekintve az ország minden lakosával, s hogy a szabadságokat soha, egyetlen néptől sem vonták meg. Ugyancsak, sohasem korlátozták egy meghatározott nyelv használatát, ezért a több évszázados közös történelem során a gyakorlatban – törvényes szabályozás létezése nélkül – minden nyelv használatban volt. A modern eszmei és politikai fejlődést méltányolva Szögyény megállapította, hogy a szabadságok maximuma, amelyet szavatolni lehet anélkül, hogy kérdéssé válna az ország magyar jellege, éppen a nemzetiségek egyenjogúságáról szóló törvény, s reményét fejezte ki, hogy ezt a törvényt a nemzetiségek a magyar politikusok igazságosságának bizonyítékaként fogják értelmezni. Ugyancsak reményének adott hangot, hogy a nemze-

tiségek tagjai őszintén, becsületesen és testvériesen fognak ténykedni a közös haza és a magyar állam felvirágzása érdekében, ugyanolyan mértékben, mint amilyen mértékben azt szükségesnek tartják honfitársaik esetében az ő országaikban (Szerbia, Románia), amelyek fejlődését egyébként a magyarok teljes mértékben támogatják.

Azzal a ténnyel kapcsolatosan, hogy a nemzetiségi felszólalók közül néhányan igen erélyesen követelték, és részletesen indokolták az egységes Magyarországtól való külön etnikai területek létrehozásának szükségességét, a magyar képviselők arra emlékeztettek, hogy minden képviselő jogi és erkölcsi tekintetben *az ország képviselője*, nem pedig az egyes népek részérdekei vagy érdekei, s hogy mindenekelőtt az egész érdekeiről kell, hogy gondot viseljenek, nem csak a saját nemzetükről. Tury Gergely arra emlékeztetett, hogy minden polgár alapvető hazafias kötelezettsége, etnikai hovatartozásától eltekintve, hogy óvja a közös haza államiségét és területi egységét. Hangsúlyozta, hogy ilyen értelemben nem helyesli egyes nemzetiségek javaslatait (románok, szlovákok, szerbek), amelyek az ország közigazgatási feldarabolására irányulnak, és kiemelte, hogy az nem is lehet a nemzetiségek őszinte célja, mert a feldarabolt Magyarország, a szembehelyezkedett nemzetiségekkel, a politikai reakció céljainak megvalósítását jelentené, nem pedig a nemzetiségi kérdés megoldását. Arra intett továbbá, hogy Magyarországon a nemzetiségi kérdést nem szabad külön államok létesítésének eszközéül felhasználni, amire egyébként a román lapok buzdítottak, mert a magyaroknak sikerült megőrizniük államiségüket a vészterhes 1848–49-es forradalom idején is, és sikerülni fog most is, amikor a bécsi Udvar belátta, hogy a dinasztia és Magyarország érdekei azonosak. A továbbiakban arra emlékeztette a képviselőket, hogy a kivívott politikai és szociális szabadságokat a magyarok közös örökségnek tekintik, függetlenül a ténytől, hogy egyes nem magyar népek annak idején Magyarország szabadsága ellenségeinek oldalán harcoltak, s az egykori ellenségeskedéstől eltekintve a magyarok nekik is baráti kezet nyújtanak.

A magyar politikusok és a magyar közvélemény elvetette a Szerb Vajdaság visszaállításának lehetőségét azzal a megindoklással, hogy az államot jelentene az államban, és a szecesszió lehetőségét. Ez az álláspont nem kellene, hogy túlságosan meglepjen bennünket, tekintettel arra, hogy a magyar közvélemény előtt nem volt dilemma, vajon a szerbek hajlandók-e elszakadni Magyarországtól, vagy sem: az 1848–49-es forradalmi események során kihirdették a Szerb Vajdaságot, és külső katonai és politikai támogatással, jelentős pusztítás és áldozatok árán végrehajtották Magyarország területe egy részének politikai és területi szecesszióját. Eközben megmutatkozott, hogy a szerb politikusok területi igényei jelentősen meghaladják az abszolút szerb többséggel rendelkező területeket. E körülmények miatt a 19. század második felében a szerbek

Dél-Magyarországról érkező minden olyan politikai követelése, amely akár csak emlékeztetett egy szerb autonóm terület létrehozásának törekvésére, heves ellenvetést váltott ki a magyar közvéleményben, mint az ország egysége ellen irányuló támadás.

A magyar politikusok szerint a szerb területi autonómia akkor lett volna indokolt, ha adódott volna történelmi alapja, vagyis, az a feltétel, hogy a szerbeknek a követelt területeken a múltban lett volna saját államuk, ami ez esetben nem létezett. Ennek szellemében beszélt Tomcsányi József, Békés megye főispánja, aki kifejtette, hogy a nemzetiségi programok a kezdeti követelésekhez képest gyorsan evolúáltak attól kezdődően, hogy a nem magyar lakosságot minősítsék *idegen anyanyelvű polgároknak*, addig a követelésig, hogy alkotmányosan ismerjék el őket *nemzeteknek*, miközben ez alatt értették azt is, hogy a nemzeteknek joguk van a saját területre, kormányra és külön alkotmányra. Ilyen értelemben mondotta, hogy nem ismeri el a Magyar Királyságon belül sem a szerb, sem a román nemzetet, de nézete szerint szerb nemzet létezik Szerbiában, román nemzet pedig Romániában. Ezzel kapcsolatosan reményét fejezte ki, hogy a szerb és a román kormány saját országaikban biztosítani fogják a magyaroknak a nemzetiségi jogok legalább egyötödét ahhoz képest, amit a nemzetiségek Magyarországon élveznek. Igen meglepő tényként értékelte, hogy a szerbek saját nemzetiségi jogukat feudális privilégiumaik alapján követelik, olyan időben, amikor az már nem időszerű, s amikor a magyar nemesség már régen lemondott saját évszázados kiváltságairól az általános szabadságok érdekében. Tomcsányi felvetette a kérdést: vajon mindenkinek le kell-e mondania saját kiváltságairól, s csak a szerbek tarthatják azt meg maguknak? Tomcsányi felhányta a szerb és román vezetőknek és nemeseknek, hogy a forradalom előtti időkben, amikor a magyarok súlyos politikai harcot folytattak az Udvarral a latinok mint hivatalos nyelvnek a megszüntetése érdekében, a nemzetiségi vezetők közül egy sem csatlakozott hozzájuk saját nyelvének emancipációja ügyében, hanem ezzel a követeléssel csak akkor jelentkeztek, amikor a magyar liberálisok már győzelmet arattak az Udvarral szemben. Tomcsányi elmondta, hogy támogatja a nemzetiségi törvény elfogadását, némi rezignáltsággal ugyan, ám a kormány iránti bizalomtól ösztönözve, amely már korábban is számos elképzelhetetlen sikert valósított meg, s teszi ezt annak reményében, hogy a nem magyar ajkú polgártársak az elkövetkező válságos időkben tudni fogják becsülni és értékelni azt az áldozatot, amelyet a magyar nép a nemzetiségi törvény elfogadásával hozott.

Stefanides Henrik arra mutatott rá, hogy egyértelmű ellentét van a szerbek és a románok követeléseiben, hogy ismerjék el őket politikai nemzetként, és azon állítás között, hogy azzal nem veszélyeztetik az ország közigazgatási és területi egységét. Stefanides azon a véleményen volt, hogy több politikai nemzet létezése és azok alkotmányos elismerése, hallgatólagos vagy kifejezett követelést

jelentene az elismert nemzetek külön területei iránt, sőt mi több, a hat nemzet elismerésével (ahogyan az a szerb, román és szlovák képviselők által megfogalmazott törvénytervezetben állt) megszűnne a magyar politikai nemzet, s azzal együtt pedig Magyarország létezésének indokoltsága is. Az állam, gyakorlatilag, saját államalkotó nemzete nélkül maradna. Hasonló véleményen volt Justh József is, Turóc megye turócszentmártoni körzetének képviselője, aki leszögezte, hogy függetlenül az argumentáció fajaira és módjára, minden olyan követelés, amely a nemzetiségek törvényes nemzeti státusának elismerésére vonatkozik, voltaképpen Magyarország feldarabolását jelentené. Állítását argumentálva magyarázta, hogy a nemzet fogalma nem ugyanaz, mint a középkorban volt: nép, lakosság, mert a modern felfogás szerint a nemzet politikai közösség, amely az államban minden jogot gyakorol, így a nemzet fogalma elválaszthatatlan a külön terület és az állam fogalmától, azaz, a nemzet saját állama nélkül nem létezhet, akárcsak állam se nemzet nélkül, ezért a nemzetiségek kérelme e vonatkozásban voltaképpen a külön államiság iránti kérelem. Szerinte egyes nemzetiségek hivatalosan éppen ezt követelik: a külön nemzetként való elismerést, külön területet, külön közigazgatást, külön törvényhozási testületet és vajdát, saját nemzeti, állami szimbólumokat (itt a Gyümölcsoltó Boldogasszony napján megtartott szábor döntéseire hivatkoztott).

Mocsonyi Sándor képviselő dilemmájára reagálva, hogy a magyaroknak vajon sikerül-e megátolniuk a külön román, szerb stb. nemzet létrejöttét, Justh azt válaszolta, hogy a magyarok arra nem is törekednek, ám, hogy e nemzetek affirmálódásának helye a román vagy a szerb állam, amely már létezik. Észrevételt tett arra, hogy a magyaroknak semmiképpen sem szabad önként beleegyezniük az ország szétdarabolásába, mindaddig, amíg nem kényszeríti őket arra rá valamilyen elháríthatatlan körülmény. Ugyancsak azon a véleményen volt, hogy az a liberális elv, miszerint az ország minden polgára azonos jogokat élvez, nagyobb mértékben összhangban van az európai normákkal és közfelfogással, mint a szecessziós követelések.

Azonos gondolatmenete volt Madocsányi Pálnak is, aki leszögezte: kicsi a valószínűsége annak, hogy a magyar politikusoknak az ország föderalizálásába való beleegyezése is kielégítené a nemzetiségi követeléseket, s ezt félhivatalos román lapok írásaival támasztotta alá, amelyek a román államhatár kibővítését követelték, Magyarországon a Tiszáig, valamint azzal a ténnyel, hogy a szerbek 1861-ben megfogalmazott követeléseikben kevesebbet kínáltak a nem szerb lakoságnak a saját etnikai alapú területükön, mint a magyarok a kisebbségekről szóló törvény tervezetében.

Több képviselő is úgy vélte, hogy a kisebbségi kérdést nem szükséges külön törvénnyel rendezni. Ilyen állásponton volt Simor János bíboros, hercegprímás is, aki a nemzetiségi jogokról szóló törvénytervezet vitáját az egyik legössze-

tettebb kérdésnek tartotta a magyar nemzetgyűlés történetében. Ő elvi okok miatt a nemzetiségi kérdések törvénnyel való szabályozása ellen foglalt állást, de nem ellenezte annak meghozatalát, hiszen meggyőződése szerint a törvény javaslattevői biztosak voltak egy ilyen jogi aktus létezésének szükségességében, és tették ezt a legjobb meggyőződéssel és becsületes szándékkal. Kiemelte, leghőbb vágya, hogy az ország polgárai között testvéri egyetértés és béke uralkodjon, osztályra, nyelvre, szociális vagy vallási különbségre való tekintet nélkül, abban pedig a magyaroknak kell példát mutatniuk a többieknek. Elvben két ok miatt ellenezte a törvényt: egyrészt, mert az érintette a magyarnak mint hivatalos nyelvnek a használatát, másrészt, mert azon a véleményen volt, hogy a nemzetiségek helyzete külön törvény nélkül is biztosított. Rámutatott a magyarok és nem magyarok több évszázados együttélésére, azok jó életfeltételeire, valamint arra a tényre, hogy a nemzetiségi törvény nélkül is működnek nem magyar nyelvű iskolák, illetve, hogy az istentiszteletet minden nemzetiség nyelvén végzik. Hangsúlyozva, hogy a nemzeti kisebbségek kedvező helyzete ellenére is, azok képviselői oly radikális követelésekkel állnak elő, amelyek teljesítése lehetetlen, mert kérdésessé tenné magának a magyar államnak a létét. Kiemelte azt is, hogy a holt latin nyelv felváltása egy élő nyelvvel szükségszerű volt, s hogy a múltban a latin nyelv a mohácsi csata utáni szomorú események során vált hivatalos nyelvvé (a királyi udvar országon kívülre helyezése, idegen uralkodóházzal való kapcsolattartás szükségessége). Nézete szerint a magyar állam léte szoros kapcsolatban áll a magyar nyelv hivatalos használatával, s furcsa lenne korlátozni a magyar nyelv hivatalos használatát olyan időkben, amikor az uralkodóval történt megegyezés nyomán végre létrejött a Magyar Királyság egysége és önállósága. Azon a véleményen volt, hogy a magyar állam és a magyar nemzet elleni támadás leghatékonyabb módja éppen megkérdőjelezni a magyar nyelvnek mint hivatalos nyelvnek a bevezetését, illetve földrajzi és funkcionális szempontból korlátozni annak használatát. Úgy értékelte, hogy ezek a követelések a nacionalizmus ideológiájából adódnak, amelyek a területi igények hangsúlyozásával bomlasztják a történelmi jogot és mindazt a pozitívumot, ami évszázadok fáradozása nyomán jött létre, holott ez az ideológia nem szavatolhat jobb életet a népeknek.

Báró Wenkheim László Békés megyéből úgyszintén osztotta azt a nézetet, hogy nincs szükség külön törvényre, hiszen Magyarország jövője az uralkodóházzal történt kiegyezés folytán szavatolt, s hogy az nem függ a nemzetiségi kérdés megoldásától. Megállapítása szerint a nemzetiségeknek vannak megvalósítható és megvalósíthatatlan követelései, miközben a megvalósíthatóknak, illetve a jogos követeléseknek eleget lehet tenni a községekről, a vármegyékről, a bírósági eljárásról, az oktatásról stb. szóló törvény keretein belül, s nem szükséges külön törvényt elfogadni a nemzetiségek jogairól. Hangsúlyozta, hogy a

túlzott követeléseket (amelyek a külön etnikai területek létesítésére vonatkoznak) egyébként sem lehetne törvénnyel megoldani.

A nemzetiségek egyenjogúságáról szóló törvény elfogadását a szerb és román politikusok, valamint a szlovák népvézerek egy része erélyesen elvetette, azzal a megindoklással, hogy benne nem ismerték el külön nemzeti státusukat. Ez a reagálás elmélyítette az űrt a magyar és a nem magyar politikusok között, ami negatív következményekkel járt a törvény gyakorlati megvalósításának mértéke vonatkozásában. Attól kezdődően, de különösen a 19. század kilencvenes éveitől a magyar kormányok mind keményebb álláspontra helyezkedtek a nemzetiségekkel szemben, így a szerb autonómia kérdésével szemben is. Ha tudjuk, hogy a már említett körülmények mellett a szerb autonómia kérdését 1860-ban Ferenc József császár sem támogatta, leszögezhetjük, hogy a 19. század második felében nem léteztek kedvező politikai körülmények az autonóm szerb vajdaság megalakítására a Császárság vagy a Magyar Királyság keretein belül.

Észrevehető azonban, hogy más feltételek sem voltak arra, hogy az egykori Szerb Vajdaság keretein belül autonóm körzet alakuljon. Elvben, annak előfeltétele lett volna, hogy az a terület külön régiót alkosson, miközben régió alatt azt a térséget értjük, amely meghatározott mérce szerint specifikus, s amellyel különbözik a környező területektől. Ám egyik mérce sem volt biztosítva: nem volt sem olyan földrajzi egység, amely meghatározott földrajzi jellegzetességei alapján különbözött volna az állam más részeitől, s ugyancsak a kortársak sem látták külön térségként, hanem csak mint a Magyar Királyság integrális részét. Hiányzott a lakosság regionális öntudata is, mint például a Kunságban és a Hajdúságban. A térség etnikai szempontból sem volt egységes, hiszen a szerbekkel vegeesen élt több százezer nem szerb lakos is: magyarok, németek, románok, szlovákok, ruszinok, zsidók és mások. A Szerb Vajdaság megalakítására előírányzott területek sohasem alkottak egységes gazdasági térséget egy erős gazdasági, kereskedelmi vagy kulturális központtal. Ténylegesen létezett néhány gazdasági és kulturális központ, mint Temesvár, Nagybecskerek, Versec, Nagykikinda, Újvidék, Szabadka, Zombor, Valkóvár, Törökbecse és Karlóca.

Bácska, Bánát és Szerémség a térség specifikumait csak 1918 után alakították ki, miután csatlakoztak a Szerb Királysághoz. Az akkori Szerbia többi részéhez képest minden tekintetben külön egységet képeztek: történelmi, földrajzi, etnikai, mentalitás- és életmódbeli meg kulturális hagyaték vonatkozásában; jogi és gazdasági rendszer viszonylatában. Az új állam kereteiben a mai Vajdaság területén kialakultak a térség objektív ismérvei, s ez a két háború közötti időszakban serkentette a területi autonómiával kapcsolatos politikai követeléseket. Részletes és tárgyilagos elemzés tárgya lehetne a kérdés: vajon a 20. század végsőikig bonyolult és heves forrongásai okozták-e a Vajdaság térségi

jellegetességeit csökkentő változásokat, vagy ellenkezőleg, azok idézték volna elő jellemző vonásainak felerősödését?

Láttuk, hogy a magyar politikusoknak a szerb területi autonómia iránti viszonyulását a 19. század második felében számos tényező befolyásolta. Maga a követelés nem volt új, s egybefonódott Magyarország újkori történelmével, a 17. századtól kezdődően 1918-ig, az Osztrák–Magyar Monarchia széteséséig. A szerb–magyar politikai viszonyra jelentősen hatott a bécsi Udvar politikája, amely megpróbálta kibékíteni az ellentéteket a Magyar Királyság területi egysége, a szerb privilégiumok, a növekvő nacionalizmus s a Császárság egészének érdekei között. Eközben, a magyar–osztrák kapcsolatok súlyos válságának éveiben, a bécsi Udvar a szerb kérdést a magyarokra történő nyomásgyakorlásra használta. Számos más, gyakorlati, gazdasági, történelmi, jogi és demográfiai jellegű ok felsorakoztatásával, a magyar politikusok elutasító álláspontja a szerb területi autonómia kérdésében, általában nézve, ellentétes nemzeti koncepción alapult: a magyarok az egységes politikai nemzet eszméjén inszisztáltak, amely kiegyenlítette az államot a nemzettel, a nemzetiségek pedig (mindenekelőtt a szerbek, románok és szlovákok) a nyelvi-kulturális koncepción, amely a nemzet egységét az érvényes államhatárok fölé helyezte. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a magyar politikusok nem támogatták a külön etnikai területi autonómiák létesítését, mert úgy vélték, hogy az az ország közigazgatási egységének szétrombolásához vezet, az állam magyar jellegének megsemmisítéséhez, a Magyar Királyság fennállásának értelmetlenné tételéhez s végezetül területi feldarabolásához. Ebből kifolyólag utasították el a szerb vajdaság eszméjét, miközben az elutasítás erélyét az a tény is növelte, hogy igen keserű tapasztalatuk volt 1848–49-ben a Szerb Vajdaság létesítésének módjával és formájával. A magyarok és a szerbek közötti területi viszályt az első világháború kimenetele oldotta meg, de Vajdaság kérdését nem: abban az időben, amikor számos körülmény (demográfiai, történelmi, jogi, kulturális, gazdasági stb.) az egykori osztrák–magyar térségeknek a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságon belül minden kétséget kizáróan térségi jelleget adott, nem létesítettek autonóm területet. A második világháborút követően, teljesen új körülmények között alakult meg Vajdaság AT, mint az általános politikai megoldások fontos eleme a szocialista Jugoszlávia keretében. A nyolcvanas évek nacionalista mozgalmi, majd a JSZSZK szétesése a kilencvenes években ismét időszerűsítették Vajdaság AT létezésének indokoltságát és politikai értelmezését.

NÉMETH Ferenc fordítása

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- BEŠLIN, B., GYÖRE, Z.: *Vojvodina* = Bermejo, S. M., Martykánová, D., Samardžić, M. (urednici), *Layers of Power: Societies and Institutions in Europe*, Pisa, Plus-Pisa University Press, 2010.
- ГАВРИЉОВИЋ, В.: *Темнишварски сабор и Илирска дворска канцеларија (1790–1792)*. Нови Сад, 2003
- FŐRENDIHÁZ naplója 1865/1868, I knjiga.
- GYÖRE, Z.: *Mađarski i srpski nacionalni preporod*. VANU, Novi Sad, 2009.
- ЂЕРЕ, З.: Концепција „усаглашавања интереса“ као основа реформне политике мађарских либерала у *Vormärzi* = „Истраживања“. Уредник Бешлин, Б. Нови Сад, 2009.
- HEGEDŰS A.: *A kiváltságolt szerb nemzet a 18–19. században Magyarországon = A szerbek Magyarországon*. Szeged, 1991
- KÉPVISELŐHÁZI Napló, 1865. XI tom
- KÉPVISELŐHÁZI Napló, 1865. XI tom
- KÉPVISELŐHÁZI iratok, 1865, I knjiga
- СЕРБСКЕ Народне Новине, бр. 60 од 6. августа 1842.
- VARGA J. J.: *I. Lipót 1690–1695. évi kiváltságai* = „*História*“, 2012. br. 1–2.

*Hungarian Politicians and the Issue of Serbian Vojvodina
in the Late 19th Century*

The aim of the study is to show the standpoint of Hungarian politicians regarding the claim to territorial autonomy by the Serbs in Hungary. The analysis was primarily based on the speeches of Hungarian MPs, regarding the 1868 Nationality Law, focusing on the ones which best reflect the typical stances. Through these addresses, the significant differences are clearly seen between the Hungarian and Serb politicians, having derived from the two nations' entirely different national political programs and aspirations.

Keywords: Austrian Empire, Hungarian Kingdom, Vojvodina, national issue, Serbian-Hungarian relations, Hungarian Parliament

*Odnos mađarskih političara prema pitanju autonomije Vojvodine
u drugoj polovini 19. veka*

Cilj rada je da pokaže na koji način su mađarski političari razmišljali o zahtevu Ugarskih Srba o formiranju posebne autonomne teritorije. Analizu smo zasnovali prvenstveno na odabranim govorima mađarskih poslanika Državnog sabora u vezi sa nacrtima narodnosnog zakona 1868. godine, pri čemu smo se usredsredili na govore koji odražavaju najkarakterističnije stavove u vezi sa tim pitanjem. Kroz te govore jasno se uočavaju suštinske razlike u razmišljanju ma-

đarskih i srpskih političara koji su proisticali iz potpuno različitosti nacionalnih političkih programa i težnji dva naroda.

Ključne reči: Austrijska carevina, Kraljevina Mađarska, Vojvodina, nacionalno pitanje, srpsko-mađarski odnosi, Državni sabor Mađarske

Beérkezés időpontja: 2014. 04. 25.

Közlésre elfogadva: 2014. 05. 15.